

THỰC TRẠNG XỬ LÝ RÁC THẢI SINH HOẠT CỦA NGƯỜI DÂN NÔNG THÔN VEN ĐÔ HIỆN NAY

(Khảo sát tại xã Mai Đình, huyện Sóc Sơn, Thành phố Hà Nội)

✍ NGUYỄN THỊ MINH THÚY*

Ngày nhận: 02/05/2018

Ngày phản biện: 30/05/2018

Ngày duyệt đăng: 15/06/2018

Tóm tắt: Kinh tế nước ta hiện nay có những bước phát triển mạnh mẽ, đặc biệt ở các vùng ven đô - nơi mà quá trình đô thị hóa diễn ra rất nhanh. Từ đó nảy sinh nhiều vấn đề xã hội - trong đó vấn đề xử lý rác thải sinh hoạt là một trong những vấn đề cần được quan tâm và giải quyết. Bài viết sẽ tập trung phân tích một số khía cạnh về hành vi xả rác thải sinh hoạt của người dân vùng ven đô, đặc biệt tại xã Mai Đình, huyện Sóc Sơn, ngoại thành Hà Nội nhằm phát huy những mặt tích cực, từ đó hạn chế những khía cạnh tiêu cực do tác động quá trình đô thị hóa đến môi trường hiện nay.

Từ khóa: nông thôn, người dân nông thôn, rác thải sinh hoạt.

THE STATUS OF DOMESTIC WASTE TREATMENT OF PERI-URBAN PEOPLE NOW ADAYS (survey in Mai Dinh commune, Soc Son District, Hanoi)

Abstract: Water economics now has strong developments, especially in suburban areas, where rapid urbanization is taking place. Since then there are many social problems - in which the problem of treatment of domestic waste is one of the issues that need to be addressed and resolved. The research paper will focus on analyzing some aspects of domestic waste discharge behavior in peri-urban areas, particularly in Mai Dinh commune, Soc Son district, Hanoi suburbs, to promote positive aspects. Limit negative aspects of urbanization to the current environment. Keywords: behavior, rural people, domestic waste.

Keywords: Countryside, rural people, household waste.

1. Đặt vấn đề

Quản lý rác thải sinh hoạt tại các vùng nông thôn hiện nay đang là vấn đề nhận được sự quan tâm của cộng đồng. Theo thống kê của Bộ Tài nguyên và Môi trường, mỗi năm phát sinh trên 13 triệu tấn rác thải sinh hoạt ở khu vực nông thôn, con số đó vẫn không ngừng tăng lên theo từng năm [1]. Đặc biệt, trong những năm gần đây, tốc độ đô thị hóa diễn ra mạnh tại các vùng nông thôn khiến cho vấn đề quản lý rác thải tại nông thôn trở thành vấn đề bức xúc của nhiều địa phương. Mai Đình là một xã ngoại thành, thuộc huyện Sóc Sơn, nằm giáp với sân bay Quốc tế Nội Bài, cách trung tâm Hà Nội khoảng 25km; một phần của khu công nghiệp Nội Bài nằm trên địa bàn của xã; đường cao tốc Nội Bài và đường quốc lộ 2 chạy qua địa bàn của xã. Điều này lý giải một phần lý do xã Mai Đình là một xã có tốc độ đô thị hóa mạnh nhất trong huyện Sóc Sơn. Bài viết nhằm hướng đến tìm hiểu về hành vi xả rác thải sinh hoạt của người dân nông thôn hiện nay, dưới tác động của quá trình đô thị hóa.

2. Phương pháp nghiên cứu

Bài viết sử dụng phương pháp phân tích các tài liệu thống kê, kết hợp với phương pháp quan sát và phỏng vấn sâu người dân trong xã để thấy được hành vi xử lý rác thải của người dân trong dưới tác động của đô thị hóa. Ngoài ra, chúng tôi còn tiến hành khảo sát định lượng 100 hộ dân ở các thôn bằng bảng hỏi để làm rõ hơn về hành vi xử lý rác thải của người dân trong xã.

3. Thực trạng hoạt động xử lý rác thải sinh hoạt của người dân nông thôn tại xã Mai Đình, huyện Sóc Sơn, Thành phố Hà Nội.

Tại xã Mai Đình, những thôn tiếp giáp với đường Quốc lộ 2, thôn tiếp giáp sân bay Nội Bài và khu công nghiệp Nội Bài thường có tốc độ đô thị hóa diễn ra mạnh hơn. Dưới tác động của đô thị hóa - công nghiệp hóa, điều kiện về cơ sở hạ tầng của huyện Sóc Sơn nói chung và xã Mai Đình nói riêng được nâng lên rõ rệt. Nhìn vào hệ thống cơ sở hạ tầng công cộng như hệ thống đường dân sinh, hệ

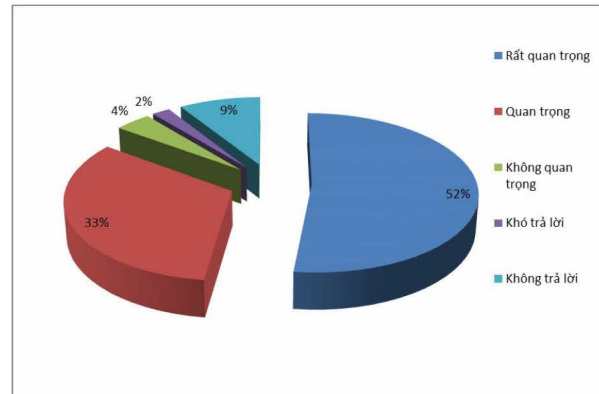
* Trường Đại học Công đoàn

thống đèn chiếu sáng công cộng, hệ thống thu gom và xử lý rác thải, hệ thống cung cấp nước sạch của địa phương, chúng ta có thể đánh giá đô thị hóa ảnh hưởng mạnh mẽ như thế nào tới địa phương đó.

Môi trường cũng là một vấn đề của quá trình đô thị hóa. Một mặt đô thị hóa làm thay đổi nhanh chóng bộ mặt của khu vực nông thôn thuần túy, mặt khác nó cũng làm suy thoái môi trường sống của người dân tại xã do sức ép về tăng dân số, sự pha trộn lối sống của nhiều thành phần dân cư, việc thiếu đầu tư cho cơ sở hạ tầng,... Do môi trường sinh thái của xã có tính lưỡng cư, tức là vừa mang đặc điểm nông nghiệp - nông thôn, vừa bắt đầu mang đặc điểm của đô thị nên dưới tác động của đô thị thì hệ sinh thái nông thôn đang dần bị phá vỡ, chẳng hạn do các chất thải công nghiệp và sinh hoạt từ khu công nghiệp Nội Bài dẫn đến làm ô nhiễm không khí và nguồn nước tự nhiên của khu vực. Nhận thức được điều đó nên vấn đề nước sạch và vệ sinh môi trường là nhu cầu cơ bản trong đời sống hàng ngày của mọi người và đang trở thành đòi hỏi bức bách trong việc bảo vệ sức khỏe và cải thiện điều kiện sinh hoạt cho người dân trong xã. Những năm trước năm 2008 thì ý thức bảo vệ môi trường nông thôn chưa tốt, việc xả rác thải sinh hoạt hàng ngày xuống các ao hồ tự nhiên và xả ra đường dân sinh vẫn còn diễn ra khá phổ biến, gây ô nhiễm, đe dọa đến chất lượng nguồn nước ngầm do lượng nước thải không qua xử lý thấm xuống các tầng nước ngầm và mất mỹ quan môi trường sống. Hiện nay, người dân trong xã đã ý thức được việc giữ gìn vệ sinh môi trường nên mỗi thôn đã tự cử ra từ 3 đến 4 người làm nhiệm vụ thu gom rác thải, đến một địa điểm chờ xe của công ty môi trường đô thị đến chở đi. Công ty môi trường đô thị của huyện hỗ trợ cho mỗi thôn từ 5 đến 6 xe thu gom rác. Người dân trong xã đã tự ý thức được vấn đề làm sạch môi trường nên cũng đã tự nguyện đóng góp kinh phí để phục vụ cho nhóm thu gom rác của thôn. Nếu xe rác có bị hỏng hóc thì xã sẽ hỗ trợ tu sửa hoặc mua mới cho thôn. Đến nay, tổng số xe rác của xã là hơn 80 xe [2].

Đi cùng với công tác thu gom rác thì hành vi xử lý rác thải trong sinh hoạt hàng ngày là vấn đề được nhiều người quan tâm. Xử lý rác thải sinh hoạt tốt sẽ làm giảm ô nhiễm môi trường và làm giảm phát sinh các mầm bệnh, đặc biệt nâng cao nếp sống cho người dân trong xã. Khi chúng tôi tìm hiểu về tầm quan trọng của việc xử lý rác thải, những người dân trong xã đã có những quan điểm khác nhau:

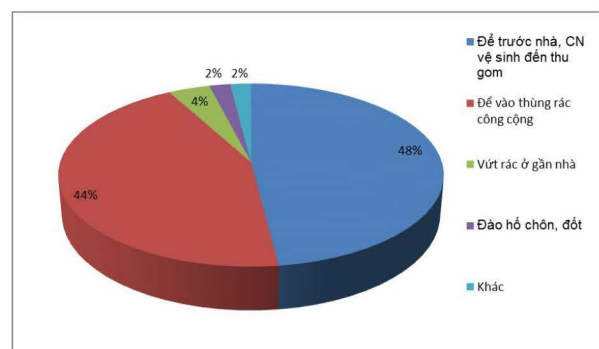
Trong số 91 người tham gia trả lời câu hỏi này có 85 người (đại diện cho hộ gia đình) cho rằng, việc xử lý rác thải là rất quan trọng vì người dân cho rằng

Biểu đồ 1: Nhận thức người dân về tầm quan trọng của việc xử lý rác thải sinh hoạt
(Nguồn: Số liệu khảo sát của tác giả)

không ai có một cuộc sống tốt nếu môi trường bị ô nhiễm. Có người cho rằng: “nếu không quan tâm đến vấn đề xử lý rác thải thì nó ảnh hưởng trực tiếp tới cuộc sống của mình” (Chị Đỗ Thị H, 37 tuổi, thôn Ấp Cút). Mặc dù công việc xử lý và phân loại rác thải sinh hoạt sau khi đã thu gom không phải là của người dân mà là của các cơ quan chính quyền. Thực tế cho thấy, rác thải có ảnh hưởng trực tiếp đến hoạt động sống của người dân, đến sức khỏe, môi trường sinh hoạt hàng ngày của họ. Nếu như cách đây vài chục năm, rác thải nông thôn chủ yếu là rau củ quả, các chất thải hữu cơ dễ phân hủy thì nay đã có nhiều loại rác thải như nilong, rác nhựa, chai lọ với nhiều thành phần độc hại không kém gì rác thải đô thị.

Khi chúng tôi khảo sát về cách xử lý rác thải của người dân trong xã, đã nhận được nhiều ý kiến khác nhau.

Biểu đồ 2: Cách xử lý rác thải sinh hoạt của các hộ gia đình
(Nguồn: Số liệu khảo sát của tác giả)

Kết quả khảo sát 100 hộ gia đình cho thấy đa số người dân để rác trước nhà, công nhân vệ sinh đến thu gom. Theo quan sát của chúng tôi, những thôn

có nhiều người dân làm nghề phi nông nghiệp, điều kiện kinh tế khá giả hơn và có điều kiện tự mua sắm những thùng rác công cộng và đặt rải rác trên những đường ngõ rộng. Có 44,0% hộ tham gia trả lời để rác vào thùng rác công cộng có tới 48,0% hộ gia đình cho biết để rác trước nhà, công nhân vệ sinh đến thu gom, chỉ có 4/100 hộ, chiếm 4,0% cho biết vứt rác gần nhà. Theo quan sát thì đa số mọi người dân đều đợi có keng rác rồi mới mang ra đổ. Song cũng có một số gia đình vứt rác ra ngoài đường, các góc khuất hoặc treo ở đầu ngõ vào những ngày nhất định trước khi xe rác đến thu gom. Anh Nguyễn Văn T (cán bộ xã) cho rằng: *“Chúng tôi thường xuyên kêu gọi người dân trong xã có nhận thức tốt trong việc xử lý những rác thải nguy hại như bao bì, chai lọ của thuốc bảo vệ thực vật, phân bón,...”*.

Khi chúng tôi khảo sát 100 hộ, với khoảng 7 loại nghề nghiệp, ở các thôn khác nhau về ý thức bảo vệ môi trường, thông qua chỉ số phản ứng như thế nào khi thấy người khác bỏ/vứt rác bừa bãi, chúng tôi đã nhận được những kết quả rất thú vị, thể hiện trong bảng sau:

Bảng 1. Tương quan giữa nghề nghiệp và phản ứng của người dân khi nhìn thấy hành vi xả rác bừa bãi

Nghề nghiệp	N (%)	Phản ứng khi nhìn thấy người khác xả rác bừa bãi					Tổng
		Không phản ứng (n=9)	Khó chịu (n=40)	Nhắc nhở (n=26)	Tự nhặt rác bỏ vào thùng (n=11)	Báo chính quyền (n=7)	
Buôn bán, dịch vụ	N		3	4			7
	%		7,5	15,4			7,0
Cán bộ nhân viên nhà nước	N	1	5	3	1	2	12
	%	11,1	12,5	11,5	9,1	28,7	12,0
Công nhân	N		7	4	4		1
	%		17,5	15,4	36,3		16,0
Nông dân	N	3	13	6	5	3	4
	%	33,3	32,5	23,1	45,5	42,9	57,4
Không nghề, không nghiệp	N	2	5	3	1	1	1
	%	22,2	12,5	11,5	9,1	14,2	14,2
Tiểu thủ công nghiệp	N		3	5		1	1
	%		7,5	19,2		14,2	14,2
Nghề khác	N	3	4	1			
	%	33,3	10,0	3,9			
Tổng	N	9	40	26	11	7	7
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(Nguồn: Số liệu khảo sát của tác giả)

Theo số liệu trên cho thấy, khi thấy người khác bỏ/vứt rác bừa bãi, thì 33,3% người dân là nông dân đã không có phản ứng, và họ cho đó là điều bình thường. Chị Nguyễn Hồng A cho rằng: *“Nông dân chúng tôi từ xưa đã có thói quen là luôn vứt rác ra vườn, hoặc ra chỗ đất trống ở đồng rồi chị ạ.”* (Nữ, 48 tuổi, thôn Mai Nội). Nếu xét theo tiêu chí là không phản ứng, có phản ứng (khó chịu, nhắc nhở hoặc tự

nhặt rác bỏ vào thùng) và báo chính quyền thì tỉ lệ người có nghề nghiệp là công nhân có phản ứng là biểu hiện rõ nét nhất. Với những người làm cán bộ nhân viên Nhà nước, khi được hỏi về phản ứng khi thấy hiện tượng đổ rác bừa bãi, đa phần họ nói sẽ báo chính quyền, (tỉ lệ 28,7%). Ông Nguyễn Văn Th (cán bộ xã) cho biết: *“Nếu người dân đổ rác sinh hoạt thì chỉ nhắc nhở để họ có ý thức hơn, còn nếu người dân đổ rác thải công nghiệp hoặc những hộ chăn nuôi đổ phế thải ra môi trường thì chính quyền sẽ can thiệp”*.

Cũng từ số liệu trên cho biết người dân đều có phản ứng khi thấy người khác đổ rác bừa bãi chứng tỏ người dân đã quan tâm đến môi trường. Đó là một trong những thói quen tốt đem lại nhiều hiệu quả trong việc điều chỉnh những hành vi gây mất vệ sinh môi trường của người nông thôn, góp phần nâng cao ý thức của cộng đồng làng xóm. Tuy nhiên, như đã phân tích ở trên, thói quen đổ rác bừa bãi của nhiều người dân nông thôn Việt Nam nói chung và người dân ở xã Mai Đình nói riêng, vẫn đang là một vấn đề cần có sự quan tâm và có những biện pháp điều chỉnh hợp lý, không chỉ là công việc của các cơ quan quản lý mà chính là công việc cần có sự tham gia của cả cộng đồng dân cư. Do đặc điểm cư trú và tập tính của người nông thôn nên người dân trong xã vẫn thường nề nang nhau, không có những phản ứng mạnh mẽ khi thấy người khác xả/vứt rác thải ra ngõ xóm không đúng nơi quy định. Tuy nhiên, trong những năm gần đây, vào những ngày nghỉ lễ tết thì mỗi thôn đều cử ra một nhóm (thanh niên, phụ nữ) làm công tác vệ sinh đường làng ngõ xóm. Theo đánh giá của lãnh đạo xã thì người dân cũng khá hài lòng với tình hình vệ sinh môi trường của địa phương, lãnh đạo xã cũng đã và đang làm tốt công tác tuyên truyền để người dân hiểu rõ và có ý thức hơn trong việc thu gom và xử lý rác, tránh làm ảnh hưởng đến môi trường dân sinh trong xã. Ủy ban nhân dân xã Mai Đình đã chỉ đạo các thôn làng làm tốt công tác vệ sinh môi trường, thực hiện xã hội hóa công tác vệ sinh môi trường, phát động nhiều phong trào toàn dân tham gia tổng vệ sinh sạch nhà, sạch ngõ. Chính vì điều đó mà tổ thu gom rác của xã đã nhiều lần được nhận giấy khen của huyện Sóc Sơn.

4. Một vài nhận xét

Tốc độ đô thị hóa đang diễn ra mạnh mẽ tại xã Mai Đình, khiến cho cộng đồng dân cư trong vùng ảnh hưởng bởi lối sống đô thị, nhưng ý thức và hành vi của họ vẫn mang đậm nét của lối sống nông thôn, mà sự phản ánh rõ nét nhất là qua hành vi xử lý rác

(Xem tiếp trang 85)